anter av nervmassage och triggerpunktsbehandling, ortopedisk medicin (OM) och ortopedisk manuell terapi (OMT) utövad av läkare respektive sjukgymnaster, kommer att känna igen de passiva rörelsernas handgrepp.

Det finns emellertid ingen anledning till nationalistisk yra (eller oro) över den svenska sjukgymnastikens inflytande över internationellt spridda manuella terapiformer. Den för professionsidentiteten viktiga frågan om vem som var först, kommer inte att få sitt definitiva svar. Släktskapen belyser däremot vikten av att följa just även behandlingsformers historia, relativt oberoende av nationer, institutioner, professioner, vetenskaper och discipliner, som annars gärna utgör avgränsande faktorer och röd tråd i framställningarna.

Ottosson skriver att den svenska sjukgymnastikens historia är gömd. Sjukgymnastik nämns mycket riktigt knapphändigt, om alls, i medicinhistoriska översikter. Detta trots att fysioterapeuter – som den internationella och snart även svenska beteckningen på yrkesgruppen lyder – idag är den tredje största yrkesgruppen i vården i västvärlden efter läkare och sjuksköterskor. Det är segrarens privilegium att skriva historia och bestämma vad som kan kvalificera sig som ”medicin” och ”läkemedel” i medicinhistorien. Vad som kan betecknas som etablerat eller alternativt varierar över tid och rum. Ottossons arbete är ett viktigt bidrag till en både kompletterad och reviderad historieskrivning. Att sedan historien här berättas med snudd på alltför lätt hand, med få nyanseringar och belägg annat än sparsam hänvisning till vidare läsning, kan ursäktas med syftet att attrahera en bredare läsekrets. Boken utgör en intresseväckande grund till framtida arbeten inom områden som inte alltid heller anses vara ”egentlig” medicinhistoria.

Motzi Eklöf

Theodore W. Pietsch: *Trees of life. A visual history of evolution*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 2012. xi + 358 s. ISBN 978-142-140-479-0, inb.

Evolutionshistoriska diagram har sin egen utvecklingshistoria. Fram till 1700-talets slut dominerade tidlösa, hierarkiska uppställningar av naturens system, ofta i form av stegar och nycklar. Men sedan det senare 1700-talet, och än mer efter darwinismens genombrott, föreställer vi oss snarare livets ordning som resultatet av en utveckling över tid. Inom denna ordning, där alla livsformer förstås som besläktade, fick familjeträdet tjäna som modell för livets familjehistoria.

Efter Darwins exempel kallas evolutionshistoriska familjeträd för ”livsträd”, eller *trees of life*. Detta är också titeln på föreliggande verk, i vilket Theodore Pietsch har samlat 230 diagrammatiska framställningar av naturens ordning, från 1500-talet till våra dagar. Taxonomierna är organiserade i kronologisk och till viss grad tematisk ordning.

Bredden är stor. Bland Duchesnes jordgubbsgenealogi och Czelusnikas och Goodmans diagram över hemoglobinets evolutionära historia ryms både väntade och oväntade bidrag. Mångfalden utgör en stimulerande introduktion till de senaste århundradenas försök att grafiskt föreställa sig naturens ordning och historia.

Tyvärr åtföljs Pietschs märkbara passion för ämnet av brister vad gäller metod och analys. Det brister inte bara vad gäller enskilda diagram, problemen är systematiska. Enligt författaren själv ligger exempelvis bokens fokus på ”diagram som påminner om träd i botaniskt avseende; bilder vars beståndsdelar motsvarar stam, grenar och kvistar” (ix). Men denna grundläggande premiss stämmer inte: huvuddelen av diagrammen i samlingen ser knappast ut som ”träd i botaniskt avseende”. Snarare är det Pietschs kulturellt kodade förståelse av dessa diagram som rättfärdigat urvalet. Han ser träd överallt.

Låt mig ge ett exempel: I kapitlet om ”olikartade och ovanliga träd” från början av 1800-talet finns bara ett ”träd” som påminner om ett naturligt träd: Eichwalds sorgliga skapelse från 1829, en till synes död trädkropp som utan kvistar eller löv reser sig ur vattnet. I övrigt innehåller kapitlet kirimojaväxter sammankopplade med tygband; ett kantigt, symmetriskt nätverk över djurriket (även det av Eichwald); ett system av samma djurrike i form av ett ägg; Jussieus stjärnkartslika diagram över vinruteväxter; några cirkulära nycklar, etc. Det är utan tvivel en fascinerande samling. Men att oproblematiskt sortera alla dessa representationer under rubriken ”träd” – av den anledningen att vi idag skulle använda den etiketten för diagram med någorlunda motsvarande funktion – är mer

förvirrande än behjälpligt. Vad Pietsch de facto gör är att projicera Darwins familjeträd både framåt och tillbaka i tiden.

På så vis går han miste om utvecklingen. Bland annat det att ”diagram som påminner om träd i botaniskt avseende” var särskilt vanliga under slutet av 1800-talet, men att de sedan började försvinna. Diagrammen fortsatte att kallas träd, men slutade att se ut som dem. Det senaste diagrammet i Pietschs bok som ser ut som ett naturligt träd är från 1919, det senaste med tydlig trädsilhuett är från 1930-talet. Därefter blir diagrammen alltmer abstrakta.

Varför ser inte Pietsch detta? Kanske för att han tror på livets träd som en verklighet. Exempelvis skriver han om bokens sista diagram, David Mark Hillis cirkulära livsträd, att det har konstruerats utifrån analyser av RNA-sekvenser hos tretusen arter ”från livsträdets alla olika delar” (312). Metaforen får här stå som modell för sig själv.

Pietschs analyser är inte imponerande. Men det är däremot hans encyklopediska och visuella anslag, och bara ett annat verk inom genren överträffar hans i sådan rikedom: Christiane Klapisch-Zubers illustrerade historik över familjeträdet, *L'arbre des familles*, från 2003. För den som vill förstå evolutionsträdets utvecklingshistoria är disciplingränserna ovidkommande. Böckerna bör läsas – eller snarare ses – parallellt.

Petter Hellström

Erland Sellberg: *Kyrkan och den tidigmoderna staten. En konflikt om Aristoteles, utbildning och makt*. Stockholm: Carlsson, 2010. 432 s. ISBN 978-917-331-8, inb.

Redan titeln på den här föreliggande boken borde väcka nyfikenhet också, eller kanske i synnerhet, hos en läsare i vår tid, även om själva handlingen utspelar sig under 1600-talets första decennier. Det var under den tid då konsekvenserna av införandet av reformationen började framträda i synen på staten och kyrkan. Författaren vill här visa att man för att rätt tolka händelsernas utveckling inte bara kan analysera idéer eller ideologier utan också måste försöka beakta individens speciella intressen. Mot denna bakgrund analyserar så författaren den häftiga akademiska diskussion som fördes mellan professorn, sedermera ärkebiskopen, Laurentius Paulinus Gothus och hans kollega professorn Jonas Magni.

Uppsala universitet hade återupprättats 1593 först och främst för att utbilda präster som var förtrogna med den nya läran. Det visade sig dock mycket snart att också statens behov av kunniga ämbetsmän var stort. Författaren framhåller (23) kyrkans stora betydelse för enhetsstatens framväxt. Maktpolitiskt tycks debatten mellan de två professorerna gälla var gränsen skulle dras mellan kungens och överhetens ansvar för de yttre kyrkliga ärendena och kyrkans ansvar för de inre. När kungen och rådet på 1620-talet försöker inrätta ett kyrkligt centralorgan, ett *consistorium generale*, för att styra kyrkan opponerade sig en stor del av prästerskapet häftigt, med stöd av 1571 års kyrkoordning. I detta omfattande och instruktiva inledningskapitel där den moderna forskningens resultat diskuteras, betonar författaren också den kyrkliga bekännelsens stora betydelse vid framväxten av de olika protestantiska staterna i Europa. Det är en spännande, och dessutom trovärdig, infallsvinkel i studiet av uppkomsten av den tidigmoderna enhetsstaten.

Mot denna bakgrund gäller det så att idéhistoriskt försöka klarlägga de båda motståndarnas avsikter med sina skrifter. Frågan gällde i ett första skede om den aristoteliska etiken var lämplig som ämne i skolans undervisning. Paulinus svarade med skärpa nej och ville utesluta den filosofiska etiken från teologin. Magni hävdade motsatt uppfattning och menade att där fanns vissa *notitiae naturales*, som hade sitt ursprung i den mänskliga naturen. Från 1615 var debatten igång. Sellberg har här gjort ett noggrant arbete när han utförligt redovisat de olika skrifterna som publicerades och därtill gett utförliga citat från den latinska originaltexten. Han kommer fram till att äldre forskare i stort sett koncentrerat sig på själva diskussionen, som de menat gällt för eller emot Aristoteles, men med en viss förkärlek för ramismen hos Paulinus. Sellberg vill här se skriftväxlingen i ett bredare perspektiv och slutsatserna blir också nya.

Genom att ta in historiska, sociologiska och allmänpolitiska aspekter nedgraderas betydelsen av oöverensstämmelsen mellan aristotelism och ramism. I stället visar han på betydelsen av den lutherska skolastik, som utformats vid de lutherska universiteten under 1500-talets sista årtionden. Sellberg beto-